

ROGER WILLEMSSEN
V POGOVORIH Z NEKDANJIMI ZAPORNIKI
TU GUANTÁNAMO

Mengeš, 2009

Roger Willemsen

V POGOVORIH Z NEKDANJIMI
ZAPORNIKI

TU GUANTÁNAMO

CIC
TAM ALTAE
SUNT RADICES
STULTITIAE
ER
ON

Roger Willemsen
V POGOVORIH Z NEKDANJIMI ZAPORNIKI
TU GUANTÁNAMO

V sodelovanju z Nino Tesenfitz
iz jezikov sogovornikov v nemščino prevedli:
Lucine Tamenian,
Nadia Karim, Michail Pirstow,
Majid Ibrahim, Roger Willemsen

Prevedel Jože Plešej
Opremil Žiga Valetič
Prelom Marko Avanzo
Uredil Andrej Poznič
Izdala založba Ciceron, 2009
Natisnil Rotosi, Ljubljana

Naslov izvornika:
Hier spricht guantánamo
Copyright © 2006 by Zweitausendeins
Copyright © za izdajo v slovenščini Založba Ciceron

V skladu z Zakonom o avtorskih in sorodnih pravicah je brez pisnega dovoljenja založbe prepovedano reproduciranje, distribuiranje, javna priobčitev, predelava ali druga uporaba tega avtorskega dela ali njegovih delov v kakršnekoli obsegu ali postopku, tudi fotokopiranje, tiskanje ali shranjevanje.

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana
343.818(729.1Guantánamo)(092)

WILLEMSSEN, Roger
Tu Guantánamo : pogovori z nekdanjimi zaporniki / Roger Willemsen ;
[prevedel Jože Plešej]. - Mengeš : Ciceron, 2009

Prevod dela: Hier spricht Guantánamo

ISBN 978-961-6627-10-8

245498624

KAZALO

Predgovor 7

KHALID MAHMOUD AL-ASMAR 21

HUSEIN ABDULKADER YOUSSEF MUSTAFA 61

TIMUR IŠMURADOV 85

RAVIL GUMAROV 123

ABDUSALAM DAEF 169

Zahvala 204

ABDULSALAM DAEEF

Abdulsalam Daeef je bil ekonomist, preden ga je talibanska vlada povišala najprej v tiskovnega predstavnika, potem pa v afganistanskega veleposlanika v Pakistanu. V tem, da so ga pakistanske oblasti izročile ZDA, vidi kršitev njegove diplomatske imunitete. V Guantánamu je bil nekaj časa predstavnik zapornikov. V trenutku tega intervjuja, ki smo ga opravili v nekem skrivnem stanovanju v Kabulu, je bil že en mesec svoboden. To je njegov prvi, do zdaj edini intervju.

Gospod Daeef, zakaj ste pristali na ta intervju z menoj?

Do zdaj nisem opravil še nobenega intervjuja z nikomer, ker tega v resnici nočem. Ker pa gre za zapornike in sem bil eden od njih, želim, da se vse to razjasni in postane javno, da bi ljudje, ki so še tam, lahko imeli korist od tega. Zaradi tega to podpiram. Zelo pomembno pa je, da tisti, ki bo besedilo prevedel, tega ne bo spreminjal.

To vam obljubljam.

Tako je v redu. V teh zadevah imam dovolj izkušenj od prej, pa tudi iz Guantánama. Tudi to je bil naš problem: Če smo kaj povedali, so to napačno prevedli. Tisto, kar je zapornik hotel povedati, so obrnili, in sicer zaradi rasne diskriminacije ali iz katerih drugih motivov.

Ker sem bil pogosto navzoč in sem slišal prevod, sem vedel, da so prevedli napačno, in sem jih vprašal, zakaj niso prevedli pravilno. Pomen besed, ki so jih prevedli, pogosto ni bil pravi. Če pa so našli tolmača, mene seveda ni bilo zraven. Prepričan moram biti, da se kaj takega ne zgodi.

Dajem vam svojo besedo. Zakaj naj bi pripravljali to knjigo, če ne bi kolikor mogoče natančno navajali besed zapornikov?

Dobro, je v redu. V imenu boga. Začnite.

V kakšnih okoliščinah ste odraščali, katere vrednote vam je posredovala vzgoja?

Še nekaj: Vesel bi bil, če bi bila vaša vprašanja kratka in bi vedno zajemala samo en aspekt. Če bi bili v enem vprašanju zajeti dva ali trije aspekti, moji odgovori na koncu ne bi bili popolni, ali pa svojega stališča ne bi mogel pojasniti pravilno.

Velja. Kje ste bili rojeni?

Rodil sem se pri Kandaharju, v vasi Damrasi, okrožje Panjvai.

Kateri poklic je opravljal vaš oče?

Bil je islamski znanstvenik.

Koliko otrok je bilo v družini?

Imam še enega brata in eno sestro. Dva brata pa sta med uporom kot mučenika padla v vojni proti Rusom.

V kakšnem dubu vas je vzgajal oče?

Zelo sem se zanimal za izobrazbo, ker v naši vasi ni bilo nobene šole. V mošaji sem se začel učiti brati in pisati. Mula Emam nam je dajal verski pouk. Ko sem začel s tem, sem bil star sedem let. Do svojega desetega leta sem se učil tam, potem pa sem odšel v medreso, v versko osnovno šolo, pozneje v višjo šolo, dokler ni prišla revolucija.

Potem smo kot begunci prišli v mesto Quetta v Pakistanu, kjer sem končal 10., 11. in 12. letnik. Potem smo odšli v Pešavar, tam pa sem končal islamski nauk in odšel na univerzo v Jamia, da bi tam študiral islamsko znanost, hkrati pa tudi ekonomijo in politične vede. Dobil sem diplomu iz političnih ved in zaključil islamske vede. Zelo me je zanimala ekonomija.

Kakšne poklicne možnosti so se vam odprle po študiju?

Hotel sem študirati še naprej, bil sem še študent, postati pa sem želel učitelj.

Ali ste se potem vrnili v Afganistan?

Da, odšel sem nazaj v Afganistan.

Kam v Afganistanu ste odšli?

Vrnil sem se v svojo vas pri Kandaharju in živel tam, ko se je začelo talibansko gibanje. Življenje v Kandaharju je bilo v tistem času zelo, zelo težko. Nekaj časa sem živel v svoji vasi in sem že razmišljal, da bi se vrnil v Pakistan, ker varnostni položaj pač ni bil dober in ni bilo mogoče študirati. V tej odločilni fazi so talibani v enem mesecu zavzeli Kandahar in ljudje so naenkrat spet živeli na varnem in v miru. Zato sem se priključil temu gibanju. Ljudi, ki so se obrnili na nas in bi se bili radi česa naučili, smo poučevali. Sam nisem imel nobenega uradnega položaja.

Učitelj torej ni bil vaš pravi poklic?

Uradno nisem bil nastavljen kot učitelj, tudi plače nisem dobival in od nikogar nisem hotel sprejeti ničesar. Poučeval sem zasebno.

Kateri pa je bil prvi redni poklic, ki ste ga opravljali?

Ko so prišli talibani, sem delal skupaj z njimi, ker je v deželo prišla varnost. Motivirali smo tudi ljudstvo, naj sodeluje s talibani, da bi imeli več varnosti, reda in pravo upravo, in da bi bili naša lastnina in naša čast zaščiteni. Potem so talibani hoteli, da bi tudi politično delal zanje, in so me večkrat izrecno povabili, naj pridem v vlado. V tistem času pa sem ostal v Kandaharju in sem najprej delal kot nekakšen svetovalec v provinci.

Obstajal je svet, ki je obravnaval varnostna in ekonomska vprašanja. Postal sem njegov član. V tistem času so talibani odšli v Herat in mula Mohammed Omar me je postavil za predsednika centralne banke v Heratu. Tako sem dobil svoje prvo uradno delovno mesto.

Ali ste imeli na tistem položaju že opravka s tujimi bankami?

Ne, povezanosti s tujino ni bilo. Tu je bila centralna banka,

narodna banka in Pashtany Tejaraty Bank. Te banke so bile aktivne.

Vaše osnovno področje je torej ekonomija. Zakaj niste ostali na tem položaju?

Približno dve leti sem delal tukaj, potem pa sem odšel v Kabul in tam delal kot pomočnik v ministrstvu za rudarstvo in industrijo. Hkrati sem bil član ekonomskega sveta. Po približno dveh letih sem odšel v ministrstvo za transport in postal minister. Tega dela pa nisem opravljal več kot štiri do pet mesecev. Potem sem odšel v Islamabad in postal veleposlanik za Afganistan. V tem času se je Pakistan prodal Ameriki.

Kako to mislite?

Prodali so me Američanom in to je bil konec moje službe.

Ali ste v vsem tistem času imeli kdaj občutek, da svoji državi pomagata, da bi lahko naredili kaj dobrega za Afganistan?

Kar je bilo v moji moči, da bi pomagal svoji državi in njenemu prebivalstvu, sem tudi naredil. Težava pa je bila v naslednjem: medtem ko smo delali, je bilo veliko gospodarskih težav, poleg tega pa je bilo malo možnosti za gospodarski napredek.

Med mojim delom na ministrstvu za rudarstvo in industrijo smo lahko tovarn obnovili le malo in jih usposobili za obratovanje. Za zainteresirane finančnike smo ustvarili podlago in pogoje za investiranje. Zgradili smo štiri industrijske parke in odprli enega v Mazar-e Šarifu, enega v Heratu, enega v Kandaharju in enega v Kabulu. Popravili smo elektrarne in tovarno za umetna gnojila v Mazarju ter napeljali plinovod od mesta Šebergana do Mazarja; okoli sto tisoč družin smo oskrbeli s plinom.

Poskušali smo izčrpati vse možnosti ter doseči čim večjo proizvodnjo v tovarni betona v Ghoreju ali v tekstilnih tovarnah.

V Kabulu samem se je veliko zainteresiranih podjetnikov registriralo v našem biroju, ker so hoteli investirati. 400 tovarn se je registriralo. Nekatere so tudi nadaljevale delo, druge so bile sredi izgradnje, ko je talibansko gibanje propadlo.

Ali ste imeli v tistem času občutek, da tujina škodljivo vpliva na politiko Afganistana?

Zelo – to so bile posledice, ki smo se jih vedno bali. Skrbelo nas je, da bo Afganistan nekega dne propadel, da bo afganistansko ljudstvo potrebovalo politično rešitev in da bi politika iz tujine lahko Afganistanu preprečila napredovanje.

Ko rečete tujina, ali pri tem mislite predvsem na Ameriko, ali tudi na države, kot sta Iran in Pakistan?

Veliko jih je bilo. Sprejeti moramo dejstvo, da naša zunanja politika ni bila tako močna, kot bi morala biti. Naslednje dejstvo je bilo, da naši sosednji državi, ki ste ju pravkar omenili, nista imeli dobrih namenov; in tretjič, med Afganistanom in Zahodom so obstajale verske težave. Zato je bilo sklenjenih malo kompromisov. Ti trije vzroki so pripeljali do tega, da je gospodarstvo dobilo nizki udarec in se ni moglo razvijati, in da je vlada padla.

Ali ste kot veleposlanik vplivali pozitivno in poskušali popraviti razvoj?

Veleposlanik je človek, ki lahko samo glas svojega ljudstva prenaša naprej na vlado, pri kateri je akreditiran. To sem

tudi počel. Veleposlanik pa ne more spremeniti politike svoje vlade ali politike drugih držav.

Ali ste imeli občutek, da bi na tem položaju kot veleposlanik lahko kaj premaknili?

Žal, ne. Veleposlanik sem postal v času, ko je bil Afganistan ujet v stisnjeno pest. V takšnem položaju je bilo zelo težko nadzorovati prste, ki so stiskali Afganistan, ali sprostiti vsaj enega med njimi.

Veliko stvari smo poskusili, da bi spremenili položaj. Upal sem, da bo kdo v Afganistanu naredil kaj dobrega, da država na bi prišla v takšen položaj, in zelo sem si prizadeval, da nam te vojne ne bi vedno znova vsiljevali, toda žal, žal ...

Ali ste v času, ko ste bili veleposlanik, sploh imeli stike z Američani?

Da, imeli smo jih.

Kakšne vrste so bili ti stiki?

Imeli smo jih pri vsaki težavi, ki je nastala. Ali se je na nas obrnil veleposlanik ali kateri drug diplomat in se z nami pogovoril o nastalem položaju, če pa so imeli veleposlanišvo v kraju samem, so Američani prišli k nam. Ko je bil ameriški veleposlanik v Pakistanu, smo nekega dne imeli z njim štiriurni sestanek, na katerem smo se pogovarjali in prišli do sklepa, da bi mi kot veleposlaniki morali poskušati najti pot do rešitve težav med Afganistanom in Ameriko. Žal se to ni posrečilo. Nekoč sem se srečal tudi z zunanjo ministrico in se z njo pogovarjal o težavah.

Ali ste sploh imeli občutek, da vas Američani kaj upoštevajo, ali pa so Američani v glavnem določali, kaj bi bilo treba narediti?

To je bil naš problem. Vsakokrat, ko smo imeli občutek, da je treba rešiti težave, smo sestavili predloge in jih dali Američanom, da bi oni našli rešitev. Ameriška vlada pa ni spoštovala afganistanske vlade. O sebi so govorili, da so vlada super sile; vse, kar hočejo, se mora zgoditi, in vse, kar rečejo, moramo narediti.

Razdalja med Američani in nami je bila zelo velika. Kljub temu so bili naši predlogi logični. Po mojem mnenju pa predlogi Američanov niso bili logični in so temeljili izključno na njihovi moči.

Amerika se je verjetno manj zanimala za zgodovino, kulturo ter interese Afganistana?

Od nas so zahtevali predvsem eno stvar: da jim izročimo Osamo. V tej zadevi pa je šlo predvsem za logičen postopek, na primer za vprašanje: Zakaj hoče Amerika imeti Osamo kot storilca kaznivnega dejanja? Potem je treba njegovo dejanje dokazati. Če pa bo njegovo dejanje dokazano, ga je treba izročiti Afganistanu. Tedaj lahko samo Afganistan odloča o Osamovi usodi.

Amerika pa v tem pogledu ni pokazala nobenega spoštovanja, in je govorila: Kdo so talibani in kaj je Afganistan? Vsekakor hočemo Osamo in treba ga je v Ameriki postaviti pred sodišče.

Prvič so talibani predlagali: Če je Osama zločinec, ga ne bomo zagovarjali. Ne glede na to, ali je zločinec ali ne, smo ga pripravljene v Afganistanu postaviti pred sodišče. Tedaj morajo Američani predložiti dokaz za njegovo krivdo in pustiti, da bo ta primer obravnavalo afganistansko sodišče. Potem bo sodišče odločilo, kaj naj se zgodi z njim.

Američani so ta predlog zavrnilo z utemeljitvijo, da to ni sprejemljivo. Naš drugi predlog je bil, da Osame ne bi

izročili Američanom brez dokazov. Tri islamske države naj bi sestavile izbrano sodišče, ki bi moralo odločiti, kje bo Osama postavljen pred sodišče, Američani pa bi morali spoštovati to sodišče in njegove sklepe.

Tudi to so zavrnil, talibani pa jim brez dokazov niso hoteli izročiti Osame. Potem pa se je zgodil 11. september, kar je vse skupaj samo še poslabšalo.

Američani so se tako zelo zanimali za Osamo bin Ladna že pred 11. 9.?

Zanj so se zanimali že dve leti pred tem, ko so se začele sankcije in je bilo vse zaprto.

Ali ste imeli vtis, da Američani poznajo razliko med talibani in Al Kaido?

Da. Kot predstavniki Afganistana smo se srečali z visokimi ameriškimi diplomati, in z obeh strani je prevladovalo diplomatsko spoštovanje. Toda Američani niso imeli nobene neposrednega stika z Al Kaido. To je bila razlika med talibani in Al Kaido.

Ali ste tudi po 11. 9. vedeli, kje je Osama?

Ne.

Kje ste izvedeli za 11.9.?

Bil sem doma, ko so o tem poročali na televiziji. Tisto sem videl.

Ali ste takrat že slutili, da bi ta napad lahko vplival na Afganistan?

Nekateri ljudje, ki so bili tukaj, so se veselili, da se je kaj takega zgodilo. Resnica pa je, da sem sam jokal, in to iz dveh razlogov: prvič, ker se je zgodila velika katastrofa, ki

se ne bi bila smela zgoditi, in drugič, ker sem vedel, da bo vse tisto, kar se je tam zgodilo, vsekakor imelo posledice za Afganistan. Afganistan bodo zajeli plameni, pogorel bo. Ljudje, ki so bili tukaj, so govorili, da Američani ne bodo več čakali.

Ali ste verjeli, da za temi napadi stoji Osama?

Do danes o tem še nisem prepričan in nihče tega ne ve zanesljivo. Celotno preiskovalci, ki so raziskovali tiste napade, in ameriška vlada nimajo informacij, kdo je to bil. Nihče tega na ve. Dokaz, ki ga navajajo Američani, temelji na tem, da Osama tega primera ni obsodil. To pa je tudi vse.

Ko se je po 11. 9. začelo bombardiranje Afganistana, se je to zdelo zločinsko tudi marsikomu na Zahodu. S kakšnimi občutki ste vi spremljali ta bombardiranje?

V tistem času sem medijem vedno govoril, da vojna ni dobra stvar. Vojna ubija ljudi in ne ločuje med krivimi in nedolžnimi. Te težave bi bili morali rešiti z medsebojnim razumevanjem. To je bilo moje sporočilo, ki sem ga govoril vsak dan, vsak dan pa sem tudi jokal in si pri tem želel, da bi nas svetovna skupnost morala podpreti, da bi se vojna končala in bi našli drugo pot za rešitev.

V tistem času ste bili diplomat v Islamabadu. Zakaj so Američani zaprli takšnega uglednega človeka, kot ste bili vi, ki je bil znan javnosti, ki sem ga tudi jaz poznal s televizije?

Mislili so, da imam morda informacije o Osami, ali da sem član Al Kaide, ali da poznam ozadje 11. septembra, kar bi bilo zanje zelo pomembno. Zaprli so me, da bi dobili informacije. Od mene niso hoteli dobiti samo informacij o Osami in muli Mohammedu Omarju. Hoteli so tudi izvedeti, kako se je talibansko gibanje začelo in kdo ga je

podpiral, pa tudi o kulturnem in znanstvenem razmišljanju so hoteli kaj izvedeti. Vprašali so me celo za nasvet, kako bi v Afganistanu spet dosegli mir, kako naj bi oni iz tega izšli kot zmagovalci in kako bi v Afganistanu lahko vzpostavili demokratično vlado.

Sem človek, ki je vedno za mir. Rešitev je medsebojno razumevanje. Nikoli se nisem vmešaval v vojskovanje, Američani pa so delali hude napake.

Ko se je zgodil 11. 9., sem napade še isti dan obsodil, in ko so Američani vdrl v Afganistan, sem obsodil tudi to. Američani pa so nam rekli, da je to njihova pravica.

Kako je mogoče, da so vas Američani sploh zaprli, saj ste vendar imeli diplomatsko imuniteto?

Saj veste, da so aretacije in zapiranja, ki so jih izpeljali Američani, bili do zdaj nelegalni, ne samo za nas, ampak za vse. Zakoni svetovne skupnosti in ZN pravijo, da v primeru, ko nekoga obtožijo, lahko ta štiri do šest mesecev sedi v preiskovalnem zaporu, potem pa ga je treba postaviti pred sodišče, kjer se odloča o njegovi zadevi. Kot veste, je usoda zapornikov v Guantánamu še po štirih letih nejasna. Če pravimo, da je bila naša aretacija protizakonita, potem je vse protizakonito. Zakaj so nas zaprli in zakaj so nas potem brez sodne obravnave izpustili? To so odločilna vprašanja.

Kako je potekala vaša aretacija?

Pakistan me je izročil. Bil sem v Pakistanu, ko je afganistanska vlada padla. Takrat sem bil v svoji hiši, kjer sem vedno stanoval, in kjer je pakistanski vojak skrbel za mojo varnost. Po padcu naše vlade sem se povezal s pakistanskim zunanjim ministrstvom in ga vprašal, kaj mi trenutno predlagajo in kako so se odločili.

Dobil sem sporočilo, da Pakistan ne priznava več afganistansko-islamskega emirata, ker je vlada padla. V mojem primeru, ker sem veleposlanik in sem uradno prišel v Pakistan, pa se Pakistan čuti dolžnega, da mi do normalizacije položaja podeli pravico, da ostanem pri njih; Pakistan me ne sme izgnati.

Glede tega sem bil malo negotov in sem prosil afganistanskega zunanjega ministra, naj mi to uradno potrdi. Potem so mi dali pisмено potrdilo, da lahko še naprej ostanem v Pakistanu, dokler se položaj v Afganistanu ne bo normaliziral. Tako sem bil prepričan, da lahko ostanem v Pakistanu. Po enem tednu pa je prišlo nekaj Pakistancev, ki so se predstavili kot sodelavci tajne službe in notranjega ministrstva.

Povedali so mi, da me Američani želijo zaslišati. Rekli so: "Pakistan se je odločil, da vas iz Islamabada odpelje v Pešavar, po desetih dneh pa se boste lahko vrnil domov." Potem sem z njimi odšel v Pešavar, tistih deset dni pa ni bilo deset dni, temveč štiri leta. Izročili so me Američanom.

Pakistanska policija je torej delala kot podaljšana roka ameriške varnostne službe?

Da.

Ali to pomeni, da vas Američani sploh niso zaslišali, dokler ste bili v Islamabadu, ampak ste šele v Kandabarju prvič naleteli na ameriške uradnike?

Ne, Američanom so me izročili že na letališču v Pešavarju, od tam pa so me odpeljali do morja na ladjo. To je bila ena od ameriških vojnih ladij, ki so prišle zaradi bojov. Nekaj dni sem ostal tam zaradi zasliševanj, potem pa so me odpeljali v Afganistan.

Kje je bilo tisto prvo zaslišanje?

Tam na ladji.

In kje je bila zasidrana ladja?

Ne vem, saj v Afganistanu ni morja. Mislim, da sem bil v zalivu.

Ali so vam zavezali oči, ko ste leteli?

Da, imel sem zavezane oči.

Vse tisto pa se je dogajalo z eno samo utemeljitvijo: da vas morajo zaslišati?

Nobene druge ni bilo. Postavili so mi tri vprašanja. Enkrat so mi rekli, da sami vedo, kje se zadržujeta Osama in mula Omar. Od mene pa so to hoteli izvedeti natančneje. To je bilo prvo vprašanje. Potem so hoteli vedeti, ali sem član Al Kaide in ali sem imel informacije v zvezi z 11. septembrom. Hoteli so izvedeti vse o tem, nazadnje pa dobiti čimveč zaupnih informacij vseh vrst.

Ali ste poznali koga pri zaslišanju?

Ne, bili so sami Američani.

Ali so vas zasliševali v angleščini?

Imeli so tudi prevajalca.

Ali je bil to dober prevajalec?

Ne, zasliševalci se niso dobro obnašali. Tako kot Američani se je obnašal tudi on. Ne trdim, da so bili vsi slabi, nekateri so se obnašali tudi dobro.

Mislil sem predvsem na kakovost prevoda. Če Američani pri zaslišanju niso uporabili dobrega prevajalca, jim očitno ni šlo za resnico?

Ne, ne, zanje te stvari niso bile pomembne. Naletel nisem niti na enega prevajalca, ki bi bil pravilno prevajal. Nobena nisem našel in nobeden se ni brigal za to, da bi izjave zapornikov pravilno prevedel. Hoteli so dobiti informacije in če je pri posameznih besedah ali med pogovorom prišlo do sprememb, jim je bilo to pač popolnoma vseeno.

Toda če hočemo dobiti natančne informacije, potrebujemo vendar tudi natančnega prevajalca.

Naj vam nekaj povem. Moj jezik je paštu, in morali bi imeti tolmača za jezik paštu, ki bi bil lahko to prevajal, takih pa je bilo zelo malo. Za nas so prišli prevajalci arabščine ali jezikov urdu ali dari in zelo malo prevajalcev za jezik paštu. Če bi bile te stvari zanje tako pomembne, zakaj so bili prevajalci tako različni.

Koliko ur so vas zasliševali na ladji?

Ko smo prišli, so takoj začeli. To sem malo pozabil, saj je že tako dolgo od takrat. Vsak dan so nas zasliševali, vsak dan.

Kako dolgo ste bili vsega skupaj na ladji, če morete to oceniti?

Pet ali šest dni.

Kam so vas odpeljali od tam?

Odpeljali so nas v Bagram.

Kakšni pa so bili zaporni pogoji v Bagramu?

Slabi, bili so slabi. Tam je vladalo nečloveško ozračje. Ničesar ni bilo. Ko so nas pripeljali iz letala in nas izročili vojaku, so nas vrgli v celico. Vsakdo, ki je prišel, nas je udaril, nihče pa ni vprašal, kdo je kdo, ali povedal, zakaj nas tepe. Eden je udaril po glavi, drugi po rami, tretji v trebuh.

Okoli dve uri so pretepali vsakega posameznika. Pri tem so mi zlomili ramo, eden pa me je udaril po ušesu, da še danes ne slišim dobro, in uho me še vedno boli. Zdravili pa mi tega ušesa niso vse do danes. Še cel mesec je krvavelo in nihče ni poskrbel zanj; takšen je bil položaj.

Ali so bili tam poleg Američanov še ljudje katere druge narodnosti? V Bagramu naj bi menda bili navzoči tudi ljudje drugih narodnosti.

Tega nisem opazil. Nisem vedel, zakaj in zaradi česa nas kaznujejo.

Ali ste pred taboriščem videli zastave drugih narodov?

Ničesar nisem videl. Cel mesec smo bili zaprti v neki hiši, ki je nismo smeli zapustiti, in zato tudi nismo mogli ničesar videti.

Ali ste imeli v tistem času zavezane oči?

Ne, oči nismo imeli zvezanih. Bili smo nameščeni v majhnem prostoru in glave nismo smeli dvigniti. Če je kdo to naredil, je bil kaznovan, in rekli so nam, da moramo vedno gledati navzdol in nismo smeli dvigniti pogleda niti takrat, da bi jih pogledali.

Ali je imel Rdeči križ dostop do tistega prostora?

Skrili so nas v neko hišo, kjer nas nihče ni mogel slišati. Izvedeli pa smo, da je Rdeči križ bil tam.

Ali ste se v tistem trenutku lahko poskušali navezati stike z zunanjim svetom?

Hotel sem, vendar ni šlo.

Ali je vaša družina vedela, kje ste?

Ne.

Ali ste – saj ste bili vendar nekdanji afganistanski veleposlanik v Pakistanu – vedeli, da takšno taborišče, kot je bilo v Bagramu, sploh obstaja?

Ne.

Kam so vas odpeljali po tistem enem mesecu?

V Kandahar.

Naslednje taborišče. Po čem se je taborišče v Kandaharju razlikovalo od tistega v Bagramu?

Po marsičem. Bili smo skupaj z drugimi afganistanskimi zaporniki. Poleg tega so bili tam tudi pakistanski zaporniki, s katerimi smo lahko govorili. Videli smo Rdeči križ, vsakič smo napisali pismo in smo ga lahko tudi odposlali. To je bila razlika.

Ali ste poskušali svoje politične soborce obvestiti, kje ste? Saj ste bili vendar politična osebnost.

Ne, tega nisem mogel, saj nisem imel nobene prednosti.

V tistem trenutku nihče od zunaj ni vedel, kje ste?

Ne, nihče ni vedel, kje sem. Šele iz mojega pisma, ki je prišlo po treh mesecih, so izvedeli, kje sem.

Ali ste lahko iz pogovorov z drugimi zaporniki ugotovili, ali so vsem postavljali enaka vprašanja, ali pa so morda obstajale različne metode zasliševanja in spraševanja?

Bila so od primera do primera različna. Naravnost pa nisem vprašal nikogar: Kaj so vas vprašali, zakaj ste tu? Tudi sam nisem želel, da bi me kdo kaj spraševal, saj nisem zagotovo vedel, kakšni ljudje so med zaporniki.

Ali so bila vprašanja v Kandabaru enaka kot v Bagramu?

Bila so enaka vprašanja, enaka vprašanja.

Koliko mesecev ste bili v Kandabaru?

Tam sem bil približno tri mesece.

Ali so kaj utemeljili, zakaj so vas odpeljali iz Kandabarja?

Da, to so mi povedali. Šest dni prej so nam pri zaslišanjih sporočili tudi to. Navzočih je bilo nekaj ljudi, ko so rekli: Če naših pogojev ne sprejmete, boste šli v Guantánamo.

Ali ste vedeli, kje je Guantánamo?

Da, na Kubi.

Ali ste vedeli, da je tam taborišče?

Ne.

Ali so vas tja prepeljali zvezane?

Lisic nismo imeli samo na rokah, lisice so nam nataknili tudi na noge, telo pa so nam privezali na sedež in na letalo. Poleg tega so mi prevezali oči in ušesa. Čez obraz pa so nam nataknili maske.

Ali so vas odpeljali v letalo?

Da, v letalo.

Skupaj z drugimi zaporniki?

Da, s 30 drugimi zaporniki.

Ali so vam povedali, kam vas peljejo?

Šest dni prej so nam povedali, da nas bodo odpeljali na Kubo.

Ali ste bili v tistem trenutku zdravstveno spet v redu, razen zgodbe z ušesom in ramo?

Ne, ne, nisem bil dober. Ta transport je bil najhujše obdobje v mojem življenju. Ko smo prispeli tja, je bila moja roka tako otekla, da se lisice sploh niso več videle, in kar tri mesece nisem mogel v redu premikati dlani. Tri mesece so bile otekle in tri mesece so bili moji prsti neobčutljivi.

Kaj je bilo tisto, kar ste najprej videli v Guantánamu, ko so vam sneli povoj z oči?

To je bilo zasliševanje.

Ali so vam nadeli kombinezon oranžne barve?

Da, ampak tega sem nosil že v Kandaharju. Ko sem prišel v Guantánamo, so raztrgali stari kombinezon in dobil sem novega. Zdravnik me je pregledal. Ko so mi potem sneli povoj z oči, je pred menoj sedel človek, ki me je zasliševal.

Ali ste vedeli, da je kombinezon oranžne barve v Ameriki obleka obsojencev na smrt?

Medtem sem to izvedel, tam pa nisem vedel, zakaj smo tako oblečeni. Bil bi vesel, če bi imeli takšne načrte z nami. Bil bi srečen in bi mirno sprejel, če bi me bili usmrtili. Usmrnitev bi bila zame veliko veselje.

Ali ste računali s tem, da boste sploh kdaj zapustili to taborišče?

Ne, na to nisem pomislil. Ko so namreč Rusi prišli v Afganistan, so prijeli 60.000 ljudi in nihče ni vedel, kaj se je z njimi zgodilo. Mislil sem, da se bo tu moja usoda tako končala. Čakal sem, da me Američani usmrtijo.

Ali so vam pred zaslišanjem dali kakšne tablete?

Ne.

Ali so se vprašanja in tehnika zaslišanja kaj razlikovali od tistega, kar ste že doživeli v Bagramu?

Ne, bila so ista vprašanja. Samo pri zaslišanju prvi dan, ko so mi vzeli povoj z oči, nisem odgovarjal na njihova vprašanja. Odgovoril nisem sploh na nobeno vprašanje. Samo tisti prvi dan.

Ali so vas zaradi tega pretepli?

Ne, tepli me niso. Samo rekli so mi, da moram nujno govoriti in odgovarjati na njihova vprašanja. Odgovoril sem jim, da tega ne morem in da ne vem, kaj naj jim rečem. Da smo bili dva dni na poti, da nismo spali, in se, kot lahko vidijo, počutim zelo slabo. Ne morem jasno misliti. Grozili so mi, da me bodo kaznovali. Rekel sem jim, da me bo to zelo veselilo. Rekel sem jim: "Z menoj lahko naredite, kar hočete. Pri tem imate proste roke."

Kakšna je bila celica, v katero so vas odpeljali?

To je bil majhen prostor z mizo in dvema stoloma.

Ali s tem mislite na prostor za zasliševanje ali na celico?

Na prostor za zasliševanje.

Kakšna pa je bila celica, kamor so vas odpeljali?

Bila je kot kletka.

Koliko ur na dan ste bili v tisti kletki?

To je bil moj prostor. Ves čas sem bil v kletki. V začetku sem smel zapustiti tisto kletko samo enkrat na teden za petnajst minut. Po dveh do treh mesecih pa se je to povečalo na dvakrat tedensko po trideset minut.

Ali so vam dovolili stik z drugimi zaporniki?

Da, to je bilo dovoljeno. Vsak je bil v svoji kletki in pogovarjali smo se med seboj.

Ali ste lahko sklepali prijateljstva?

Da, seveda. Vsakdo je imel z vsakomer zelo pristrčne stike. Bilo je kot med brati, saj smo bili zelo potrti.

Ali so vam dovolili opravljati vaše verske obrede?

Da, to je bilo dovoljeno.

Ali ste smeli imeti svoj primerek korana?

Da, koran smo smeli imeti.

Ali ste tudi sami doživeli poškodovanje korana ali pa ste za takšne primere samo slišali?

Da, to se je pogosto dogajalo in te težave obstajajo še danes na različne načine. Pogosto so pregledovali koran in ga potem odvrgli. Ko sem bil še v Kandharju, sem govoril z Rdečim križem in jih vprašal, kdo je prinesel koran, pa so mi povedali: "Mi smo ga prinesli." Potem sem jim rekel, naj koran spet odnesejo, tukaj da ga ne potrebujemo, saj ne moremo biti prepričani, da bodo na tem kraju spoštljivo ravnali z njim. Nato so prišli ameriški oficirji in nam povedali, da so ukazali vojakom, naj korana ne mečejo več po tleh. Kljub temu pa se je to še dogajalo.

Nekega jutra sem v Kandaharju vodil molitve in smo ravno molili, ko so prišli Američani in kar sredi molitve enega od zapornikov odpeljati na zaslišanje. Medtem ko smo pokleknili, so odprli vrata, vstopili in tistega človeka odpeljali na zaslišanje! Poleg tega pa med molitvijo nismo smeli vstati. Ko smo se zaradi tega pritožili pri Rdečem križu, so nam Američani spet zagrozili, ker smo se pritožili.

Potem so prišli zdravniki in nas vprašali, kaj se je zgodilo in ali smo se poškodovali. Pritožili smo se in Američani so nam grozili, ker smo se pritožili, in so nas ozmerjali, ker

smo govorili z Rdečim križem. Potem so nas zdravniki pregledali, v tistem času pa se je s koranom nekaj zgodilo. V naše kletke so spustili pse. Ti so preiskali kletko in se približali koranu.

Nekega drugega dne je vojak delil hrano zapornikom in rekel, da imamo pol ure časa, da jo pojemo. Med nami je bil tudi zapornik, ki je bil bolan in so ga boleli zobje. Ta svoje hrane ni mogel pojesti v določenem času. Ko je vojak prišel, zapornik še ni pojedel vsega, zato je rekel vojaku: "Potrebujem več časa, ker me bolijo zobje." Nakar ga je vojak pozval, naj pride pred vrata; tam ga je s pestjo udaril po ustih in ga vprašal: "*Zakaj* nisi pojedel vsega kosila?"

Po tistem dva dni nihče od nas ni hotel jesti. To je bila tista solidarnost med zaporniki, nihče ni jedel. Potem so prišli pristojni Američani, jaz pa sem prevajal. Hoteli so vedeti, v čem so težave, zakaj ne jemo. V imenu zapornikov sem jim povedal, kaj se je zgodilo pred dvema dnevoma. Če imamo težave pri jedi in ne moremo več jesti, nas tepejo, zakaj ne jemo. Nakar so odgovorni obljubili, da se kaj takega ne bo več zgodilo. Naj spet jemo, vojak, ki je to storil, pa da bo kaznovan.

Nismo vedeli, ali so tega vojaka res kaznovali ali ne. Dva dni pozneje me je vsekakor prebudilo jokanje več zapornikov. Vprašal sem jih, zakaj jočejo, kaj se je zgodilo? Povedali so mi, da je isti vojak vzel koran in ga vrgel v dva ali tri smetnjake, ki so tam stali. Bil je isti vojak. Vse to sem razumel. To je bilo v Kandaharju.

Ko smo prišli na Kubo, so tudi tam nečastno ravnali s koranom. Pregledali so ga in ga vrgli proč. Nato smo začeli gladovno stavko, da bi lahko spet imeli koran pri sebi. Nekaj dni je to trajalo, potem pa so prišli odgovorni Američani in nas vprašali, kaj nameravamo in zakaj želimo vrniti

koran. Korana niso hoteli vzeti nazaj.

Naš pogoj je bil, da bomo koran obdržali samo, če se ga nihče ne bo dotikal. Čez nekaj dni so to sprejeli in obljubili, da nihče ne bo prijemal korana. Tedaj smo spet začeli jesti. Vendar se je zgodilo še nekajkrat, da so prijemali koran. Nekoč smo slišali, da so v koran zapisali prostaške besede v angleščini. Še nekajkrat sem slišal, da so spet pregledovali korane, vendar sam tega nisem videl.

Ali so se držali časov za molitve?

Da.

Ali so spoštovali navade glede prebrane?

Hrana je bila v redu, porcije pa so bile vedno premajhne. Zato smo bili zmeraj lačni in nikoli siti. Dve leti je bilo tako. Potem smo dobili več hrane. Tedaj sem bil v kampu 4. Tam je bilo dovolj hrane, vendar ni bila dobra. Bila je razkuhana v vodi.

Ali so pse kdaj spustili na zapornike?

Tega nisem videl. Ovohavali so nas, ko so prišli v naše celice. V Kandaharju in v Bagramu je bilo to nekaj običajnega. Ko sem prišel na Kubo, so psi prihajali v naše celice, zaporniki pa so jih začeli odganjati in tepsti. Niso jih spustili v svoje celice. Zato so Američani prenehali pse pošiljati v naše celice. Vsakokrat, ko so psi prišli v celice, so zaporniki kričali, kar je pse zelo zmedlo, zato je njihova uporaba postala za Američane nesmiselna.

Ali so obstajale tudi čuvajke?

Da, veliko.

Ali so imele čuvajke telesni stik z zaporniki?

Da, prihajale so, ko smo se preoblačili, ali pa so nam delile hrano.

Ali so bile do vas nespoštljive?

Nekatere da, druge ne.

Ali so vas nadlegovali z glasbo?

Zjutraj in zvečer smo imeli tisto ceremonijo. Bila je precej oddaljena od našega kampa, vendar smo jo slišali tudi znotraj.

Ali ste poslušali ameriško državno himno?

Da, to smo poslušali.

Ali ste se srečevali s telesnim nasiljem?

Zelo pogosto, vendar je bilo v mojem primeru to manj telesno in bolj psihično nasilje, ki je vplivalo na duševnost in se kazalo v obliki depresij. V arabščini obstaja beseda "estebsa". Estebsa pomeni: če se boste zadrževali v tej sobi, bom zaprl okna in vrata in zagrnil zaveso, ker vas želim zelo utesniti, da boste zboleli, da boste dobili klavstrofobijo in storili samomor ali si naredili kaj drugega. Tako so delali.

Ali so proti vam uporabljali tudi vročino in mraz?

Da, tudi to so delali. Mučili pa nas niso predvsem telesno, temveč so nas omejevali, in sicer tako zelo, da smo si pod pritiskom sami storili marsikaj. To je bil vzrok, zakaj je vsak dan nekaj zapornikov hotelo narediti samomor. Neka dne je kar 28 oseb poskušalo narediti samomor, vendar brez uspeha. Obesili so se. Vendar so takoj prišli ljudje, ki so preprečili, da bi se njihovo dejanje dokončalo. Vse je bilo tako utesnjeno tudi zato, ker ni bilo nobenih zakonov,

ampak edino samovolja. Prišel je vojak in vprašal: "Zakaj ste to naredili?" Potem je prišel drug vojak in vprašal: "Zakaj imate to krpo? Dajte mi jo!" Bilo je neznosno, vedno so nas namerno vznemirjali, nas utesnjevali. Kako naj bi tako živeli?

Ali ste opazili duševna obolenja pri zapornikih?

Vsi so bili prizadeti s tem. Nihče se temu ni mogel izogniti. Obstajale pa so različne stopnje. Eni so znoreli in izgubili pamet. Vsi so bili duševno bolni. Tudi jaz sem to še zdaj, vendar simptomi postajajo vse blažji.

Za kakšne simptome gre pri tem?

Medtem ko govorim, mislim na to, da nimam nadzora nad tem, kaj hočem in česa nočem povedati. Dolgo nisem mogel spati. Dva do tri dni zapored sem bil buden. To je medtem že minilo. Četudi nisem hotel zmerjati, sem zmerjal in se nisem mogel obvladati. Zaradi kakšne malenkosti, ki je bila neprimerna, sem postal besen ali žalosten. Počutil sem se tako utesnjenega.

Ali je družinsko življenje postalo za vas težje?

Ne, je v redu. Zelo so obzirni do mene. Kar si želim, mi dajo, in če kaj rečem, me poslušajo. Vse, kar je zame dobro, mi naredijo.

Omenili ste poskuse zapornikov v taborišču, da bi naredili samomor. Kako bi lahko kdo naredil samomor, ko pa je bilo vse odprto?

Imeli smo na primer rute. Tam je bilo okno, pri katerem so se nekateri poskušali obesiti, ali pa so našli kaj ostrega, s čimer so si prerezali žile. To so pogosto poskušali, toda čuvaji so bili vsak hip budni in so pazili, da si kdo ne bi kaj

naredil. Če si je kdo kaj naredil, so bili takoj tam. To se je dogajalo vsak dan, vendar nihče ni umrl. Če je bilo hudo, so ga morali odpeljati v bolnišnico in mu dati kisik.

Če gladovna stavka traja dalj časa, je vprašanje časa, kdaj bo umrl prvi zapornik ...

Zakaj smo začeli gladovno stavkati? Ker smo hoteli izboljšati položaj, ker smo hoteli doseči spoštovanje do islama, korana, molitve in človekovih pravic. Nam je prepovedano delati ob petkih, prekršek je tudi, če imamo brado in glavo gladko obrito. To pa so nam vsiljevali, če pa je kdo naredil kakšen prekršek, so mu odvzeli vso obleko in ga pustili v kletki. Za nas je bilo pomembno spoštovanje človekovih pravic, lepo obnašanje in spoštovanje vere.

Ko bo umrl prvi zapornik, kakšno reakcijo pričakujete od zapornikov in kakšno od javnosti?

Zaporniki poleg gladovne stavke nimajo nobene druge možnosti, da bi sploh reagirali. Govorijo lahko samo z vojaki in s tistimi, ki jih zaslišujejo, in odgovarjajo na njihova vprašanja. To je vse, kar lahko naredijo. Reakcije svetovne skupnosti pa ne bi znal oceniti, saj v zaporu nisem ničesar slišal o tem, kaj se dogaja po svetu, vedel pa nisem niti tega, ali informacije o tem, kaj se dogaja v taborišču, najdejo tudi pot navzven.

Ali ste v taborišču izvedeli, kaj ve svet o vas?

To sem slišal od drugih, o mnogih stvareh, ki so se dogajale po svetu, pa nisem vedel ničesar.

Ali ste videli novinarje, ki so prihajali v taborišče?

Zadnji čas je prišlo nekaj novinarjev iz Amerike in nas fotografiralo, govorili pa z nami niso. V enem taboru smo jih

videli, potem pa ne več. To je bil tabor 4, kjer so bile boljše razmere. Tja so prišli in samo fotografirali. Ko so novinarji prišli, smo morali v svoje celice in zapreti vrata za seboj. Potem so vstopili in naredili svoje fotografije. Vedeli nismo, ne kdo so, ne zakaj so prišli. To je bilo zadnje leto.

Ali ste bili kdaj v kazenskem taboru?

Tam je bilo šest taborov. V enem je bilo prostora za 200 ljudi. Ta je bil boljši kot vsi drugi tabori, v katerih je bilo treba za kazen delati. Sam nisem bil nikoli v katerem od hujših taborov. Zadnji čas so postavili tabor 5, kjer je zelo hudo.

Ali je res, da ste bili nekakšen predstavnik ali zastopnik zapornikov?

Proti koncu sem to res bil.

In kaj ste slišali od drugih zapornikov?

To je bil nekakšen dogovor z Američani. Ustanovili so svet iz šestih zapornikov. Sestavljalo ga je pet Arabcev in jaz kot Afganistanec. Američani so nas hoteli uporabljati za svoje namene. Želeli so seveda, da bi se vse, kar so zahtevali zaporniki, urejalo prek taboriščnega osebja. Sam sem bil zapornik in nisem mogel narediti ničesar. Drugim zapornikom smo morali povedati, naj ne povzročajo nobenih težav. To so od nas zahtevali Američani.

Rekli so nam: "Če boste položaj normalizirali in bodo zaporniki spet jedli, bomo z vami lepše ravnali." Posvetovali smo se med seboj, govorili s poveljnikom taborišča in mu rekli, da smo tu sicer predstavniki zapornikov, nikakor pa ne njihovi zapovedniki. Želeli smo, da bi v taborišču zavladale boljše razmere, vendar zaporniki svojega položaja sami niso mogli izboljšati, to so lahko naredili samo

Američani. Zato jim ni bilo treba ničesar predlagati; predlagali smo mi njim.

Zato sem pripravil nekaj pobud, oni pa so nam dali obljube. Obljubili so, da bodo z nami ravnali v skladu s človekovimi pravicami, kot so zapisane v ženevski konvenciji. General je rekel, da nam bo tisto priznal, vendar ne prav vsega, od tam zapisanih pravic da nam ne bo dal vseh, temveč samo del. Rekel sem mu, da želimo samo dve stvari.

Prva je, da imajo pravico človeka zadržati v samici samo do enega meseca in ne dalje. Rekel sem: "Zgradili ste nov tabor, kjer zaporniki sedijo v samici tudi do 17 mesecev. Ni hče tega ne vidi, vendar je to treba končati."

Drugič pa velja po ženevski konvenciji naslednje: Če obstaja obtožba, je treba dejanje dokazati. Američani pa v štirih letih do zdaj niso mogli dokazati ničesar. Morajo nas postaviti pred sodišče.

Rekel sem tudi: "Če teh dveh predlogov ne boste sprejeli, zapornikov ne moremo več predstavljati, ker ljudje to zahtevajo od nas." Američani so nam rekli: "Danes ali jutri boste dobili naš odgovor." Vendar odgovora ni bilo, tako da sem potem odstopil, ker so zaporniki hoteli vedeti, kaj sem dosegel, jaz pa jim tega nisem mogel povedati.

Torej so poskušali razdvojiti zapornike in njihove predstavnike?

Da, to so hoteli, vendar nisem sodeloval z njimi. Hotel sem, da ravnajo po zakonu. Če so hoteli, da bi zaporniki imeli svojega predstavnika, potem bi moral obstajati tudi uradni predstavnik zapornikov. To je bilo moje stališče.

Ali ste v času svoje internacije opazili, da se je vodstvo taborišča spremenilo?

Vojaki so se menjavali, poveljnik pa je ostal isti.

Pozneje je prišel neki general Miller, ki so ga po njegovi službi v Guantánamu premestili v iraške zapore v Abu Gbraibu. Slišal sem, da je bil na tem mestu precej strožji.

To je res. Ta Miller je bil eden najslabših ljudi, kar sem jih kdaj videl. Med njegovim vodenjem sta bili vera in človeškost hudo prizadeta. Res je tudi, da je bil pozneje premeščen.

Ali so z Afganistanci ravnali boljše kot z Arabci?

Nobene razlike ni bilo.

Kako pogosto so vas v vsem tistem času zasliševali?

Različno. Mene so zaslišali vsak teden. V začetku vsak dan, potem vsak teden enkrat, nato pa včasih tudi dvakrat ali trikrat na teden.

In vedno z enakimi vprašanji?

Vedno z enakimi vprašanji. Če pa se je pojavilo kaj novega, če so imeli nov material, so me spraševali o tem, prinesli so tudi fotografije. Rekel sem jim, da včasih to sploh ni več zapor, temveč nekakšna univerza, kjer je mogoče študirati. To je bila nekakšna raziskovalna ustanova za Američane, kjer so se detektivi ukvarjali z vsemi mogočimi stvarmi. Spraševali so o vsem in so hoteli vedeti vse, kar se kriva v naših možganih – preprosto vse. Spraševali so nas tudi o temah, ki niso bile prav nič povezane z nami, postavljali so nam znanstvena vprašanja, kulturna vprašanja, geografska vprašanja, etnična vprašanja, vprašanja o plemenih in še druga nesmiselna vprašanja. Vse so nas spraševali.

Ali se je tehnika spraševanja kaj spremenila?

Nekaj razlik je že bilo.